

BEZPEČNOSTNÍ VÝZKUM NA JIHOČESKÉ UNIVERZITĚ V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH V NÁVAZNOSTI NA PRÁVNÍ PŘEDPISY OCHRANY OBYVATELSTVA V ČR

Ladislav Karda¹⁾, Libor Líbal²⁾

ABSTRAKT

Příspěvek dává přehled o historii právních předpisů v oblasti ochrany obyvatelstva od jejích počátků v r. 1935. Udává i přehled používaného názvosloví v této oblasti. Ústřední řízení civilní ochrany/obrany se střídalo mezi Ministerstvem národní obrany a Ministerstvem vnitra. Současným základním právním předpisem ochrany obyvatelstva je zákon o integrovaném záchranném systému a na něj navazující podzákoné předpisy. Jihočeská univerzita v Č. Budějovicích ve svém výzkumném projektu vypracuje certifikovanou metodiku pro úpravu právních předpisů upravujících ochranu obyvatelstva v ZHP jaderných elektráren. Součástí výzkumného projektu je dotazníkové šetření v různých oblastech společnosti. Předběžné výsledky napovídají na směr, jakým se bude další výzkum ubírat.

Klíčová slova:

ochrana obyvatelstva, vnější havarijní plán, civilní ochrana

ABSTRACT

The paper gives an overview of the history of legislation in population protection from its beginnings in 1935. Gives also an overview of the terminology used in this problematic. Central management of civil protection /defence alternated between the Ministry of National Defence and the Ministry of the Interior. The current basic law is the law of protection of the population of the integrated rescue system and the related subordinate legislation. In the research project carried out in University of South Bohemia in České Budějovice drawn up by a certified methodology for the adjustment of the legislation governing the protection of the population in the EPZ nuclear power plants. Part of the research project is to survey the various areas of society. Preliminary results suggest the direction it will take more research.

¹ Ing. Ladislav Karda, Jihočeská univerzita v Č. Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, Jírovcova 24, České Budějovice, +420 389 037 598, karda@karda.cz

² Ing. Libor Líbal, Jihočeská univerzita v Č. Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, Jírovcova 24, České Budějovice, +420 389 037 591, liborlibal@seznam.cz

Key words:

population protection, external emergency plan, civil protection,

1 ÚVOD

Cílem příspěvku je seznámit účastníky konference s historickým přehledem právních předpisů v oblasti ochrany obyvatelstva v Československé/České republice a se současně platnými právními předpisy. Přehled se soustředil zejména na ochranu obyvatelstva v okolí jaderných zařízení, tzn. na zónách havarijního plánování, neboť do této oblasti je směřován i výzkumný projekt na Jihočeské univerzitě v Č.Budějovicích. V současné době je projekt v rozpracování, a proto jsou uvedeny pouze postupy týkající se dotazníkového šetření. Tento výzkum je zatím nejrozsáhlejší v zónách havarijního plánování jaderných zařízení, nebo je směřován do všech domácností, i na jednotlivé fyzické osoby, aby se postihla diferenciací potřeb jednotlivých skupin obyvatelstva, zejména při evakuaci.

2 STRUČNÁ HISTORIE OCHRANY OBYVATELSTVA V ČR

Prvním právním předpisem v tehdejší Československé republice upravujícím ochranu obyvatelstva byl zákon č. 82/1935 Sb, o ochraně a obraně proti leteckým útokům. [1] Tento zákon se především zaměřoval, jak název napovídá, na civilní protileteckou ochranu. Navazujícím zákonem byl zákon č. 184/1937 Sb., o branné výchově, [2] který řešil výchovu dospělých i dětí a mládeže v oblasti ochrany před leteckým napadením. Na základě těchto zákonů vznikl celý systém civilní protiletecké ochrany, do kterého byly zařazeny orgány veřejné správy, obecné, policejní a okresní úřady. Zabezpečováním ochrany obyvatelstva bylo pověřeno ministerstvo vnitra, které tuto funkci plnilo až do konce roku 1975. Název civilní ochrana se udržel až do roku 1951, kdy bylo přijato vládní usnesení, které zřídilo civilní obranu.

Dalším právním předpisem v oblasti civilní obrany byl až zákon č. 40/1961 Sb., o obraně ČSSR. [3] Tento zákon pouze rámcově vymezoval civilní obranu a její úkoly. V mezidobí platnosti zákonů, byla vydávána k řízení civilní obrany pouze vládní usnesení.

Ke zvýšení vzdělávání dětí, mládeže i dospělých měl přispět zákon č. 73/1973 Sb., o branné výchově, [4] který většinou svůj účel ve vzdělávání nesplnil, výjimkou byl předmět branná výchova na školách. Tento zákon byl na dlouhých 27 let posledním právním předpisem řešícím civilní ochranu/obranu.

K 1.1.1976 bylo, změnou zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy ČR (kompetenční zákon), [5] ústřední řízení civilní obrany předáno Federálnímu ministerstvu národní obrany ČSSR, kde zůstalo až do konce roku 2000. Od ledna roku 2001 se ústředního řízení civilní ochrany opět ujalo Ministerstvo vnitra a řídí ochranu obyvatelstva doposud. [6]

V názvosloví byly v průběhu let zaznamenány také změny, a to do roku 1993 byl používán název civilní obrana, jak bylo výše uvedeno. V tomto roce byla přijata rovněž změna zákona č. 2/1969 Sb. [5] a v tomto změnovém zákoně se po 42 letech opět užívá pojem civilní ochrana. Tento název ovšem nevydržel dlouho, neboť od r. 2001 byl zákonem č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, [7] zaveden pojem ochrana obyvatelstva, který je platný do současné doby.

3 ZÁKLADNÍ PRÁVNÍ PŘEDPISY OCHRANY OBYVATELSTVA V ČR

Základním právním předpisem ochrany obyvatelstva v ČR je zákon č. 239/2000 Sb., [7] který mj. definuje ochranu obyvatelstva jako „plnění úkolů civilní ochrany, zejména varování, evakuace, ukrytí a nouzové přežití obyvatelstva a další opatření k zabezpečení ochrany jeho života, zdraví a majetku.“ Tento zákon rovněž stanoví působnost a pravomoc státních orgánů a orgánů územních samosprávných celků, práva a povinnosti právnických a fyzických osob při ochraně obyvatelstva před a po dobu vyhlášení krizových stavů. [7]

Na zákon o integrovaném záchranném systému navazuje vyhláška č. 380/2002 Sb., k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva. [8] Tato vyhláška právně upravuje mj. způsob informování právnických a fyzických osob o charakteru možného ohrožení, způsob provádění evakuace a technické, organizační a provozní zabezpečení jednotného systému varování a vyrozumění. Správnější by byl termín jednotný systém varování a informování obyvatelstva a vyrozumění.

Obě jaderné elektrárny spadají do gesce zákona č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření (atomový zákon) a o změně a doplnění některých zákonů. [9] V rámci ochrany obyvatelstva řeší tento zákon i stanovení zón havarijního plánování (dále jen “ZHP”). V souvislosti s havarijní připraveností je držitel povolení k výstavbě a provozování jaderného zařízení povinen zpracovat vnitřní havarijní plán. Pro zpracování vnějšího havarijního plánu (dále jen “VHP”) je držitel povolení povinen předat podklady příslušnému krajskému úřadu a dotčeným obecním úřadům obcí s rozšířenou působností. Příslušný krajský úřad, v jehož územním obvodu se jaderné zařízení nachází, ve spolupráci s dotčenými obecními úřady obcí s rozšířenou působností zpracovává v souladu se zákonem č. 239/2000 Sb. [7] VHP. V dalším ustanovení tohoto zákona se uvádí, že úkoly orgánů kraje, konkrétně krajského úřadu, plní hasičský záchranný sbor kraje, tzn., že přímo zpracovává VHP, který schvaluje hejtman kraje po projednání a posouzení bezpečnostní radou kraje.

Způsob zpracování a obsah VHP řeší vyhláška č. 328/2001 Sb., o některých podrobnostech zabezpečení integrovaného záchranného systému. [10] VHP se prověřuje min. jedenkrát za 3 roky cvičením. Ochranná opatření mají formu plánů konkrétních činností pro příslušné sektory zóny havarijního plánování.

4 BEZPEČNOSTNÍ VÝZKUM NA JIHOČESKÉ UNIVERZITĚ V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Bezpečnostní výzkum na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích je zaměřen na ochranu obyvatelstva v ZHP jaderné elektrárny Temelín (dále jen „JETE“) a v ZHP jaderné elektrárny Dukovany (dále jen „JEDU“). Výzkumný projekt s názvem „Ochrana obyvatelstva v závislosti na diferenciaci populace“ má za cíl připravit certifikovanou metodiku pro úpravu jednotlivých plánů konkrétních činností. Tato metodika bude podkladem zejména pro úpravu plánu varování obyvatelstva, plánu evakuace osob, plánu dekontaminace a traumatologického plánu.

Členové týmu jsou kmenovými zaměstnanci Jihočeské univerzity, Zdravotně sociální fakulty (dále „JU ZSF“) a Hasičského záchranného sboru ČR (dále jen „HZS ČR“), který je hlavní spoluřešitelskou institucí.

4.1 REALIZACE VÝZKUMNÉHO PROJEKTU

Ke zjištění podkladových údajů ke zpracování certifikované metodiky, která bude sloužit jako základ pro úpravu právních předpisů vztahujících se k VHP jaderného zařízení, je dotazníkové šetření. K pokrytí všech sfér života v ZHP byly zpracovány 4 typy dotazníků, a to pro domácnosti, individuálně pro fyzické osoby, pro školy a školská zařízení a sociální zařízení.

Dotazník pro domácnosti

V měsících listopadu – prosinec 2013 byly dotazníky distribuovány na všechny obecní úřady v obou ZHP s tím, že starostové obcí jsou průvodním dopisem zástupce MV – generálního ředitelství HZS ČR a vedoucího katedry radiologie, toxikologie a ochrany obyvatelstva ZSF JU informováni o probíhající akci a požádáni o spolupráci, zejména při zpětném sběru těchto dotazníků. Dotazníky jsou určeny pro všechny domácnosti v obou ZHP; k distribuci byla využita skutečnost, že jsou v tomto období pro každou domácnost rozdávány kalendáře na léta 2014-2015 a k těmto kalendářům jsou přiloženy i dotazníky. Evidence rozdaných dotazníků je vedena po obcích s tím, že bylo rozdáno v: ZHP JETE 13750 dotazníků a sebráno 884 dotazníků. V ZHP JEDU bylo rozdáno 40 740 dotazníků a vráceno 4 257, což celkem činí 54 490 rozdaných dotazníků v obou zónách a sebráno 5 141.

Paralelně s touto listinnou formou byla prostřednictvím pracovníků IT oddělení ZSF JU připravena elektronická verze dotazníku s přímou možností jejich vyplňování on-line na webových stránkách fakulty (Na dotazníku je výrazně uvedeno, že se jedná o dotazník pouze pro domácnosti v ZHP.) Občané byli na tuto možnost vyplňování dotazníku upozorněni v jeho listinné formě. Na webových stránkách fakulty byl dotazník k dispozici do 31.3. 2014. Touto formou bylo vyplněno cca 200 dotazníků. To jsou předběžné údaje, neboť sčítání dotazníků ještě není ukončeno.

Dotazník pro fyzické osoby

Ve stejném období, tj. duben – listopad 2013, jako dotazník pro domácnosti byl připravován dotazník pro fyzické osoby. K tomuto průzkumu, který má za cíl zjistit přesně názory a znalosti obyvatelstva dle věkových skupin, byli občané rozděleni do následujících věkových skupin:

- od 15 do 18 let
- od 18 do 40 let
- od 40 do 65 let
- nad 65 let.

K zajištění objektivitu šetření a jeho statistické průkaznosti se vycházelo z procentuálního zastoupení jednotlivých uvedených skupin obyvatelstva na počtu obyvatelstva zjištěného při posledním sčítání obyvatelstva; ve stejném poměru byly připraveny počty dotazníků do jednotlivých obcí obou ZHP. Dotazníky byly určeny do všech obcí obou ZHP.

K vyplňování dotazníku byla zvolena kontaktní forma zjišťování údajů, ke které byli využiti studenti bakalářského i navazujícího magisterského studijního oboru Ochrana obyvatelstva se zaměřením na CBRNE, resp. oboru Civilní nouzová připravenost. K vyplnění dotazníků byly obce v jednotlivých ZHP rozděleny do skupin obcí a tyto byly přiděleny dvojicím až čtveřicím studentů, kteří je navštívili a zajistili vyplnění dotazníků. Ke zkvalitnění jejich vyplnění, tj. k zajištění kvality získaných informací, se uskutečnilo se studenty, kteří se aktivně k této činnosti přihlásili, proškolení s uvedením postupu šetření a způsobu vyplňování dotazníků. Každý student byl vybaven číslovaným průkazem, kterým se prokazoval společně s občanským průkazem. Do každé ZHP bylo určeno 500 dotazníků. Vzhledem ke zvolené formě sběru dat se vrátilo 100 % dotazníků.

Dotazník pro mateřské, základní a střední školy a školská zařízení

V každé ZHP byly zjištěny všechny mateřské, základní a střední školy. Tyto jsou právnické osoby, takže jsou vázány povinnostmi vyplývajícími z právních předpisů i VHP. Z toho důvodu byly otázky v dotazníku zaměřeny na znalosti plnění povinností vyplývající z těchto dokumentů. V dotazníku je pozornost zaměřena na personální i věcné možnosti jednotlivých škol. V ZHP jaderné elektrárny Temelín sídlí 11 mateřských, 12 základních a 2 střední školy. Rovněž je zde 1 školské zařízení. V ZHP jaderné elektrárny Dukovany je umístěno 70 mateřských, 66 základních a 5 středních škol a 3 školská zařízení. Ve všech školách byly údaje do dotazníků, celkem 16 otázek, získávány kontaktním způsobem s výjimkou škol v ZHP Dukovany, kde byly dotazníky zaslány na jednotlivé školy s průvodním dopisem a žádostí o jejich vyplnění.

Dotazník pro sociální zařízení

Stejný postup byl zvolen i u sociálních zařízení, a to sběr dat kontaktním způsobem ve všech zařízeních, tzn. v ZHP jaderné elektrárny Temelín se nachází 2 sociální zařízení a z obou jsou dotazníky k dispozici a v ZHP jaderné elektrárny

Dukovany je umístěno 12 sociálních zařízení. Rovněž ze všech jsou vyplněné dotazníky k dispozici. Tento dotazník obsahuje 20 otázek.

5 ZÁVĚR

Právní předpisy v oblasti ochrany obyvatelstva se vyvíjejí od samého počátku jejich přijetí, až dospěly ke stávající platné úrovni. Ochrana obyvatelstva v ZHP je nutno věnovat trvalou pozornost, neboť se jedná o exponovaná území. Bezpečnostní výzkum na Jihočeské univerzitě, který je v historii nejrozsáhlejší, protože jsou do něho zahrnuty všechny domácnosti, všechny školy, školská zařízení i všechna sociální zařízení nacházející se v obou ZHP. Poznatky z výzkumu přinesou nový pohled na některé oblasti ochrany obyvatelstva, zejména evakuaci a diferencovaný přístup k jednotlivým skupinám obyvatelstva.

LITERATÚRA

- [1] Česko. Zákon o ochraně a obraně proti leteckým útokům. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*. Praha, 11. 4. 1935, č. 82, 28.
- [2] Česko. Zákon o branné výchově. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*. Praha, 1. 7. 1937, č. 184, 45.
- [3] Česko. Zákon o obraně Československé socialistické republiky. In: *Sbírka zákonů*. Praha, 18.4.1961, č. 40, 18. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-40>
- [4] Česko. Zákon o branné výchově. In: *Sbírka zákonů*. Praha, 27.6.1973, č. 73, 21. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1973-73>
- [5] Česko. Zákon o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České socialistické republiky. In: *Sbírka zákonů*. Praha, 8.1.1969, č. 2, 1. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1969-2>
- [6] ŠILHÁNEK, Bohumil a Josef DVOŘÁK. *Stručná historie ochrany obyvatelstva v našich podmínkách*. první. Praha: MV - GŘ HZS ČR, 2003. ISBN 80-86640-12-4.
- [7] Česko. Zákon o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů. In: *Sbírka zákonů*. Praha, 28.6.2000, č. 239, 73. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-239>
- [8] Česko. Vyhláška k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva. In: *Sbírka zákonů*. Praha, 9.8.2002, č. 380, 133. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-380>
- [9] Česko. Zákon o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření (atomový zákon) a o změně a doplnění některých zákonů. In: *Sbírka zákonů*. Praha, 24.1.1997, č. 18, 5. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1997-18>
- [10] Česko. Vyhláška o některých podrobnostech zabezpečení integrovaného záchranného systému. In: *Sbírka zákonů*. Praha, 5.9.2001, č. 328, 127. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-328>

Článek recenzovali dva nezávislí recenzenti.